

DOI: 10.32347/2076-815X.2025.89.116-127

УДК 711.4

Жумбей С.Б.,

s.zhumbei@gmail.com, ORCID: 0009-0005-7507-2417,

Довгалюк Б.В.,

bohdanvic@ukr.net, ORCID: 0009-0007-8914-245X,

Заклад вищої освіти

«Університет Короля Данила», м.Івано-Франківськ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОЇ ЗАБУДОВИ: НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ

Присвячено аналізу проблем і перспектив розвитку громадської забудови, зокрема напрямів її реформування та модернізації.

Ключові слова: громадська забудова; містобудування; урбаністика; модернізація; сталий розвиток.

Мета статті – визначити проблеми розвитку громадської забудови та визначити напрями її реформування. В ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання, зокрема аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення та прогнозування. Результати дослідження показують, що в сучасних умовах урбаністичного розвитку України існує низка проблем, які ускладнюють ефективне містобудування. До основних викликів відносяться відсутність єдиної кадастрової системи, хаотичність забудови, обмежена архітектурна доступність, екологічні загрози та криза розвитку сільських територій. У зв'язку з цим актуальним є комплексний підхід до реформування галузі, що враховує потреби відбудови після військових дій. Розроблено стратегічні напрями модернізації громадської забудови, які передбачають створення інтегрованої кадастрової системи, впровадження принципів універсального дизайну, покращення планування громадських просторів, реконструкцію сільських територій та розбудову транспортної інфраструктури. Реалізація цих заходів сприятиме не лише оптимізації містобудівних процесів, а й підвищенню рівня життя населення та забезпеченню сталого розвитку урбанізованих територій. Залучення європейського досвіду до реформування містобудування є одним із ключових аспектів модернізації. Впровадження універсального дизайну, ефективного зонування територій та прозорих механізмів громадського контролю дозволить забезпечити гармонійний розвиток архітектурного середовища та підвищити якість забудови. Контроль за дотриманням містобудівних норм і стандартів стане важливим елементом досягнення сталого та інклюзивного розвитку міст і

сіл України в умовах післявоєнного відновлення. Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування запропонованих стратегій для оптимізації процесів містобудування та забезпечення стійкого розвитку громадських просторів.

Постановка проблеми. У зв'язку зі значними викликами, пов'язаними з післявоєнною відбудовою, а також стратегічними завданнями євроінтеграції, тема розвитку громадської забудови в Україні набуває особливої актуальності. Необхідність модернізації міського середовища, впровадження європейських стандартів у містобудівній діяльності, а також забезпечення сталості і екологічної безпеки є ключовими факторами, що визначають напрямки розвитку громадської забудови. Збереження історичної ідентичності та естетичне оновлення міст є не лише питанням культурної спадщини, а й ефективною інтеграції сучасних урбаністичних розробок.

У контексті євроінтеграції, особлива увага приділяється відповідності будівельним нормам і стандартам, які вимагають не тільки технічної досконалості, але й комплексного підходу до екологічності та енергоефективності та щільності будівель. Впровадження принципів зеленого будівництва, використання екологічно чистих матеріалів та технологій стають важливими аспектами при проектуванні громадських просторів, які сприяють здоровому та комфортному простору для життя громадян.

Таким чином, обговорення проблем та перспектив розвитку громадської забудови, в контексті їх реформування та модернізації, вимагає зосередження уваги на створенні інфраструктури, що відповідає як поточним, так і довгостроковим потребам суспільства, що стане основою для сталого розвитку міст і відновлення постраждалих регіонів.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Питання проблем і перспектив розвитку громадської забудови, а також напрями її реформування та модернізації є достатньо дослідженими у вітчизняній науковій літературі. Вагомий внесок у розкриття цієї теми зробили українські вчені, які аналізують як законодавчі зміни, так і практичні аспекти містобудування.

Зокрема, Н. Бурдейна [1] досліджує актуальні питання удосконалення державних будівельних норм щодо проектування та реконструкції закладів освіти, що є важливим напрямом громадської забудови. В.Г. Горник, О.Л. Євмешкіна та С.В. Сімак [2] порівнюють зарубіжний досвід містобудівного контролю, що дає змогу адаптувати ефективні практики до українських реалій. А.А. Грищенко [3] аналізує реформування дозвільних процедур у містобудівній діяльності, що безпосередньо впливає на можливості розвитку громадських територій. Цікаві результати демонструє С.І. Коник [4], який розглядає ущільнення забудови в історичних містах, на прикладі Львова, показуючи

виклики та можливі шляхи збереження архітектурної спадщини. В. Лисенко [5] досліджує державну політику в сфері містобудування, акцентуючи увагу на адміністративних аспектах управління. О.В. Рибчинський [8] пропонує підходи до формування та ревіталізації середмість історичних міст, що є ключовим для гармонійного розвитку громадських просторів. О. Сільник [9] аналізує тенденції громадської забудови в сільських поселеннях Західної України, що розширює уявлення про регіональні особливості містобудування. Також важливу роль у висвітленні сучасних проблем відіграють аналітичні та експертні публікації. В. Масенко [6] розглядає суперечності закону №5655 про реформу містобудування, підкреслюючи можливі ризики та виклики для архітекторів і місцевих громад. У свою чергу, О. Шуляк [12] наголошує на необхідності передачі контролю за забудовою громадам, що має забезпечити більшу прозорість і підзвітність у містобудівній діяльності. Також варто згадати офіційні матеріали Державної інспекції архітектури та містобудування України [7], які інформують про перший етап реформи галузі.

Попри значну кількість літератури з цього питання, відчувається нестача систематизованого підходу до аналізу проблем громадської забудови, а також є потреба в розробці чітких механізмів впровадження реформ. Тому, використовуючи різні методи наукового дослідження, було проведено аналіз, угруповання та систематизацію інформації, що дозволяє краще зрозуміти перспективи розвитку громадської забудови в Україні.

Мета статті – визначити проблеми розвитку громадської забудови та визначити напрями її реформування.

Виклад основного матеріалу. Громадська забудова в Україні пройшла складний шлях розвитку, від традиційних міських центрів, що формувалися ще в часи Київської Русі, до сучасних урбаністичних комплексів. У період промислової революції кінця XIX – початку XX століття відбулися значні зміни у міському плануванні, зокрема активний розвиток громадських центрів, площ, транспортних вузлів та адміністративних будівель. Великий вплив мали модернізаційні процеси, що передбачали розширення міської інфраструктури, будівництво залізниць, заводів і громадських установ, що відповідали потребам швидко зростаючого населення. У радянську епоху громадська забудова набувала характеру централізованого планування, що відображалось у створенні широких проспектів, великих громадських просторів, таких як площі та парки, а також будівництві адміністративних будівель, культурних центрів і спортивних комплексів [8].

Сучасний етап розвитку громадської забудови в Україні визначається тенденціями до збереження культурної спадщини, інтеграції історичних об'єктів у міський простір, розширення громадських просторів та активного

залучення громади до процесів планування. Вплив європейських урбаністичних концепцій сприяє розвитку пішохідних зон, зелених насаджень та модернізації інфраструктури. Водночас виклики, пов'язані з урбанізацією, екологічними проблемами та соціальними змінами, потребують нових підходів до громадської забудови [9, с.320].

Україна, намагаючись інтегруватися до Європейського Союзу, розпочала значні реформи у сфері містобудування, які націлювалися на децентралізацію та передачу повноважень від державних органів до органів місцевого самоврядування. Реформування державного архітектурно-будівельного контролю стало одним з ключових пунктів у коаліційній угоді парламентської більшості. Фахівці підкреслюють, що успіх реформ має ґрунтуватися не лише на швидкості впровадження, а на глибокому аналізі, балансі інтересів усіх сторін, включно з урахуванням громадської думки та закордонного досвіду, хоча не всі ці аспекти були дотримані [3].

13 грудня 2022 року Верховна Рада України ухвалила законопроект, який має кардинально змінити правила містобудівної діяльності, охоплюючи зміни до шести кодексів та двадцяти одного закону. Законопроект задає рамки для повоєнної відбудови країни, передбачаючи реалізацію тисяч нових будівельних проєктів. Однак, зміни викликали занепокоєння щодо таких аспектів, як роль приватних контролерів, «амністія» для самочинно збудованих будівель та обмеження в авторському нагляді архітекторів, що могло б поставити під загрозу історичні центри міст [6].

Крім того, створено Державну інспекцію архітектури та містобудування (ДІАМ), яка вже показала ефективність у боротьбі з корупцією та в автоматизації процесів, значно скорочуючи людський фактор у розгляді документів. Це дозволило прискорити та спростити процедури для замовників [7].

Проте, запланований процес реформування ускладнився через війну, яка зупинила багато ініціатив та змусила переосмислити пріоритети у відновленні країни. Ці обставини вимагають нових підходів та адаптації законодавства до сучасних реалій, що включає залучення міжнародного досвіду та практик для ефективного відновлення постраждалих регіонів та розвитку урбаністичного середовища.

Розглядаючи перспективи розвитку громадської забудови, доцільно визначити її ключові проблеми. Для цього було проаналізовано наукові та експертні дослідження, в яких висвітлюються ключові проблеми містобудування та архітектури.

Громадська забудова України, яка характеризується достатнім простором та загальним комфортом, на жаль, стикається з рядом викликів, що серйозно

підривають якість життя громадян та загальний добробут населення. Серед ключових проблем слід відзначити відсутність інтегрованих кадастрових систем, обмежену архітектурну доступність, стихійність урбаністичної забудови, проблематику розвитку сільських територій, ущільнення міської забудови, проблеми штучного довкілля, необхідність розвитку транспортних мереж та виклики пов'язані з санітарним забрудненням.

Перш за все, країна стикається з відсутністю єдиного містобудівного кадастру та адресного реєстру, що ускладнює інтеграцію існуючих реєстрів. Це призводить до проблем з ефективним управлінням містобудівними ресурсами. Крім того, відсутні єдині стандарти для зберігання та обміну даними між реєстрами, що обмежує можливості їх використання. Також немає узгодженої термінології у містобудуванні, що призводить до розбіжностей у сприйнятті процесів. Рішення цих проблем вимагає створення єдиного прозорого інформаційного середовища та автоматизації містобудівних відносин [3].

Ще одна значуща проблема – це низька доступність архітектурного середовища. Статистика 2021 року показує, що лише 4% будівель в Україні адаптовані для потреб осіб з обмеженими можливостями. У контексті універсального проектування це вимагає розробки інклюзивних архітектурних рішень, які б забезпечили доступність будівель та інфраструктури для всіх категорій населення [11, с. 352].

Великою проблемою також залишається стихійне паркування, яке перешкоджає нормальному руху в урбанізованих територіях. Вирішенням може служити організація парковок під громадськими просторами та перетворення міських площ на пішохідні зони, що стимулює громадську активність та сприяє використанню площ як місць соціального залучення. Монозональність проектування призвела до обмеження використання міських просторів, що часто робить їх безлюдними і непривабливими. Впровадження додаткових функцій та організація пішохідних зон можуть зробити площі більш вабливими і безпечними для відвідувачів. Таке підход до проектування, що враховує потреби різних груп користувачів, дозволяє створити успішні громадські простори [10, с.9].

Сільські поселення, що знаходяться під впливом великих урбанізованих просторів, стикаються з проблемами в забудові, що вимагають додаткових досліджень. Ці території об'єднують житлові, сільськогосподарські та виробничі зони, які не завжди гармонійно співіснують, адже їхнє поєднання може негативно впливати на життя мешканців [9, с. 322].

Ущільнення забудови, особливо у великих містах як Київ, Львів, відбувається з акцентом на кількісні показники, ігноруючи якісні аспекти середовища. Це спричиняє агресивне включення нових кварталів у

функціональну структуру міста, недостатнє функціональне наповнення об'єктів та ігнорування природного ландшафту. Така практика веде до одноманітності забудови, що знижує комфорт і безпеку мешканців [4, с. 161].

Проектування архітектурного середовища часто критикується за спрощення і збіднення форм взаємодії людини з довкіллям. Однак, деякі архітектори намагаються відновити давні підходи, які б враховували природні закономірності в формуванні штучного середовища, сприяючи тим самим кращій гармонії із природою [4, с. 150].

Транспортні мережі у великих мегаполісах вдосконалюються для підтримки великої кількості людей, що щоденно переміщаються між домом і роботою. Розвиток і оптимізація загальноміських транспортних систем, з акцентом на екологічні види транспорту, спрямовані на розмежування різних видів транспорту та зменшення їхнього впливу на довкілля [10, с. 197].

Санітарне забруднення та електромагнітне випромінювання залишаються значними викликами у контексті державних будівельних норм. Вимоги санітарних норм чітко визначають гранично допустимі рівні для різних джерел електромагнітних полів, однак існують суперечності між рівнями, дозволеними у мобільному зв'язку та іншими джерелами, що ускладнює використання технологій у навчальних закладах та виробничих умовах [1, с. 45-46].

Ці виклики вимагають невідкладної уваги та координації зусиль на всіх рівнях управління, щоб забезпечити стале та інклюзивне майбутнє для урбанізованих та сільських районів країни.

Удосконалення громадської забудови в Україні, згідно досліджень Шкляр С., Шушлякова О., повинно відбуватися на основі універсального дизайну та ефективного зонування, що дозволить гармонізувати архітектурне середовище та відповідати потребам усіх категорій населення, у тому числі маломобільних груп. Універсальний дизайн передбачає створення об'єктів, які будуть максимально доступні для використання різними групами людей без потреби в додатковій адаптації, підтримуючи при цьому використання допоміжних пристроїв за необхідності. Цей підхід не тільки відображає соціальну рівність, але й сприяє створенню гармонійного довкілля [11, с.353].

Зонування, як метод організації використання земель, вимагає встановлення чітких правил і стандартів для різних територій, що дозволяє збалансувати громадські та державні інтереси у контексті безпечного проживання та демократичного управління. Важливо, що зонування передбачає активну участь громадськості у процесах планування, що є обов'язковим за українським законодавством про регулювання містобудівної діяльності. Таке залучення сприяє транспарентності та підвищенню відповідності планів потребам місцевих громад [5, с.119].

Таблиця 1

Проблеми розвитку громадської забудови України та напрями їх вирішення

Проблема	Напрямки удосконалення
Відсутність інтегрованих кадастрових систем	Розробка та впровадження єдиної інтегрованої системи кадастрів і реєстрів з єдиними вимогами до зберігання і обміну даними, що сприятиме злагодженому містобудівному плануванню [3]
Обмежена архітектурна доступність	Впровадження універсального дизайну, щоб забезпечити доступність будівель для всіх категорій населення, збільшення кількості доступних будівель [11, с.352].
Стихійність урбаністичної забудови	Організація парковок та пішохідних зон, планування громадських просторів для забезпечення доступності та функціональності [10]
Проблематика розвитку сільських територій	Реконструкція сільських поселень з врахуванням їх унікальності та цілісності, оновлення генеральних планів, що враховують природні та історичні особливості [9,с.322]
Ущільнення міської забудови	Переорієнтація забудови на якісні параметри з наданням простору для зелених зон та рекреацій, забезпечення належної якості житлового середовища [4,с.161]
Проблеми штучного довкілля	Відновлення та удосконалення традиційних методів архітектурного проєктування, які враховують природні закономірності у створенні штучного середовища [10,с.150]
Необхідність розвитку транспортних мереж	Розробка стратегічних програм розвитку транспортних мереж, що включають екологічні види транспорту, оптимізація існуючої інфраструктури для покращення мобільності [10,с.191]
Виклики пов'язані з санітарним забрудненням	Зонування міста, оновлення санітарних норм з урахуванням вимог сучасних технологій, зокрема впровадження 5G, для забезпечення безпечного електромагнітного середовища [1, с.45-46].

Крім того, імплементація кращих практик з європейських країн може значно підсилити систему містобудування в Україні. Зокрема, створення організацій, які б займалися контролем за дотриманням будівельних норм, розвиток місцевих органів управління з широкими повноваженнями та встановлення стандартів, які б враховували мінімальні вимоги безпеки та якості, є ключовими для досягнення високого рівня якості містобудування і забезпечення задоволення потреб місцевих громад [2, с.70].

У контексті моніторингу, реформи передбачають більш активну роль місцевої влади у виявленні незаконних забудов. Наприклад, за новим законодавством, місцева влада має виявляти самочинні будівництва, які можуть включати роботи без дозволів, порушення зонування, недотримання проєктної документації або перевищення допустимої поверховості. Місцеві уряди також зобов'язані здійснювати моніторинг об'єктів з високим рівнем ризику, які

визначаються за допомогою автоматизованих аналізів у електронній системі будівництва. Система вибірково видає перелік таких об'єктів для перевірок, мінімізуючи ризики корупції та вибіркості перевірок [12].

Ці реформи, що включають більшу прозорість і активнішу участь громадськості, а також вдосконалене використання технологій для моніторингу, можуть служити ключовим напрямом удосконалення регулятивних процедур у сфері містобудування.

Висновки. У сучасному контексті урбаністичного розвитку України вирізняються численні проблеми, що стримують ефективне містобудування. Ключовими серед них є відсутність інтегрованих кадастрових систем, обмежена архітектурна доступність, стихійність урбаністичної забудови, а також проблематика розвитку сільських територій та виклики, пов'язані з ущільненням міської забудови та забрудненням довкілля. Ці виклики вимагають комплексного підходу та переосмислення існуючих практик у містобудівній галузі, особливо в умовах відновлення після військових дій.

Для вирішення існуючих проблем, розроблені стратегічні напрямки удосконалення громадської забудови, які включають розробку та впровадження єдиної інтегрованої системи кадастрів, універсальне дизайнування забезпечення доступності будівель, планування громадських просторів, реконструкцію сільських поселень, а також стратегічні програми розвитку транспортних мереж. Ці заходи мають на меті не лише покращення містобудівних процесів, а й створення умов для забезпечення вищої якості життя громадян та сталого розвитку урбанізованих територій.

Залучення кращих європейських практик у містобудування є критично важливим аспектом сучасних реформ. Універсальний дизайн та ефективне зонування, які дозволяють гармонізувати архітектурне середовище, є важливими для інтеграції потреб усіх категорій населення, включаючи маломобільні групи. Моніторинг та громадський контроль дозволяють забезпечити прозорість у реалізації проєктів та нагляд за дотриманням забудовних норм і стандартів. Ці механізми є ключовими для досягнення стійкого та інклюзивного майбутнього для українських міст і сіл у поствоєнний період.

Використана література

1. Бурдейна Н. Актуальні напрями удосконалення державних будівельних норм проєктування нових і реконструкції існуючих закладів освіти. Містобудування та територіальне планування, 2023, №82, 43–52. URL: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.82.43-52>.

2. Горник В.Г., Євмешкіна О.Л., Сімак С.В. Напрями адаптації зарубіжного досвіду здійснення контролю у сфері містобудування. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2024, том 35 (74), №1. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/12>.
3. Грищенко А.А. Реформування та механізм удосконалення системи надання дозвільних та реєстраційних процедур у сфері містобудівної діяльності в Україні: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра; спец. 281 - публічне управління та адміністрування / наук. кер. О.О. Павленко. СумДУ, 2020, 39 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81890/1/Hryshchenko_mag_rob.pdf.
4. Коник С.І. Ущільнення забудови території історично сформованих міст (на прикладі Львова). Дис. ... д-ра філософії: 191 – архітектура та містобудування. Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2021.
5. Лисенко В. Державна політика у сфері містобудування. Дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02. Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/!dis_%D0%9B%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf.
6. Масенко В. Що не так із законом 5655 про реформу містобудування. Пояснюють юристка та архітектори. Віледж, 2022. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/asking-question/334133-zakon-mistobuduvannya>.
7. Перший етап реформи містобудівної галузі відбувся. Державна інспекція архітектури та містобудування України, 2022. URL: <https://diam.gov.ua/news/pershij-etap-reformi-mistobudivnoyi-galuzi-vidbuvsya>.
8. Рибчинський О.В. Формування та ревіталізація середмість історичних міст України. Львівський політехнічний національний університет, дисертація на здобуття наукового ступеня доктора архітектури, 2017. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1594/rybchynskyu.pdf>.
9. Сільник О. Тенденції розпланування громадської забудови у сільських поселеннях Західної України. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 2022, №63, 318–326. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.318-326>.
10. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник / відп. ред. М.М. Дьомін. КНУБА, 2010, №27, 380 с. URL: <https://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/01/201127.pdf>.

11. Шкляр С., Шушлякова О. Універсальний дизайн як основа формування доступного архітектурного середовища сучасних міст. Містобудування та територіальне планування, 2023, №82, 350–363. URL: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.82.350-363>.
12. Шуляк О. Реформа містобудування: контроль за забудовою в руках громад. Економічна правда, 2022. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2022/12/12/694860/>.

Postgraduate student **Serhii Zhumbei**,
Postgraduate student **Bohdan Dovhaliuk**,
King Danylo University, Ivano-Frankivsk

PROBLEMS AND PROSPECTS OF PUBLIC DEVELOPMENT: DIRECTIONS OF REFORM AND MODERNIZATION

The article analyzes the problems and prospects of public development, focusing on directions for its reform and modernization. The aim of the study is to identify the challenges in public development and determine the key directions for its transformation. The research employs general scientific methods of cognition, including analysis, synthesis, systematization, comparison, generalization, and forecasting. The findings indicate that Ukraine's current urban development faces several issues hindering effective urban planning. The main challenges include the absence of a unified cadastral system, chaotic construction, limited architectural accessibility, environmental threats, and the crisis in rural area development. Given these challenges, a comprehensive approach to sector reform is essential, considering the need for post-war reconstruction. Strategic directions for modernizing public development have been formulated, including the creation of an integrated cadastral system, the implementation of universal design principles, the improvement of public space planning, the reconstruction of rural areas, and the development of transport infrastructure. Implementing these measures will not only optimize urban planning processes but also enhance the quality of life and ensure the sustainable development of urbanized areas. The integration of European experience into urban planning reform is a key aspect of modernization. The application of universal design, effective zoning, and transparent public oversight mechanisms will contribute to the harmonious development of the architectural environment and improve construction quality. Compliance with urban planning norms and standards will be a crucial element in achieving sustainable and inclusive development in Ukrainian cities and villages during post-war recovery. The practical significance of the study lies in the

potential application of the proposed strategies to optimize urban planning processes and ensure the sustainable development of public spaces.

Keywords: public development; urban planning; urban studies; modernization; sustainable development.

REFERENCES

1. Burdeina, N. (2023). Aktualni napriamy udoskonalennia derzhavnykh budivelnnykh norm proiektuvannia novykh i rekonstruktsii isnuivchykh zakladiv osvity [Current directions for improving state building standards for designing new and reconstructing existing educational institutions]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*, (82), 43–52. URL: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.82.43-52>. {in Ukrainian}.
2. Hornyk, V.H., Yevmeshkina, O.L., & Simak, S.V. (2024). Napriamy adaptatsii zarubizhnoho dosvidu zdiisnennia kontroliu u sferi mistobuduvannia [Directions for adapting foreign experience in urban planning control]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, 35(74) (1). URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/12>. {in Ukrainian}.
3. Hryshchenko, A.A. (2020). Reformuvannia ta mekhanizm udoskonalennia systemy nadання dozvilnykh ta reiestratsiinykh protsedur u sferi mistobudivnoi diialnosti v Ukraini [Reforming and improving the system of permitting and registration procedures in urban planning activities in Ukraine] (Master's thesis). SumDU. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81890/1/Hryshchenko_mag_rob.pdf. {in Ukrainian}.
4. Konyk, S.I. (2021). Ushchilnennia zabudovy terytorii istorychno sformovanykh mist (na prykladi Lvova) [Densification of built-up areas in historically developed cities (on the example of Lviv)] (PhD dissertation). Natsionalnyi universytet "Lvivska politekhnika", Lviv. {in Ukrainian}.
5. Lysenko, V. (2020). Derzhavna polityka u sferi mistobuduvannia [State policy in urban planning] (PhD dissertation). Klasychnyi pryvatnyi universytet, Zaporizhzhia. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/!dis_%D0%9B%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf. {in Ukrainian}.
6. Masenko, V. (2022). Shcho ne tak iz zakonom 5655 pro reformu mistobuduvannia. Poyasniuiut yurystka ta arkhitektory [What is wrong with Law 5655 on urban planning reform? Explained by a lawyer and architects]. *Viledzh*. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/asking-question/334133-zakon-mistobuduvannya>. {in Ukrainian}.

7. Pershyi etap reformy mistobudivnoi haluzi vidbuvsia [The first stage of urban planning reform has taken place]. (2022). Derzhavna inspektsiia arkhitektury ta mistobuduvannia Ukrainy. URL: <https://diam.gov.ua/news/pershij-etap-reformi-mistobudivnoyi-galuzi-vidbuvsya>. {in Ukrainian}.
8. Rybchynskiy, O.V. (2017). Formuvannia ta revitalizatsiia seredmist istorchnykh mist Ukrainy [Formation and revitalization of historic city centers in Ukraine] (Doctoral dissertation). Lvivskiy politekhnichnyi natsionalnyi universytet. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1594/rybchynskyy.pdf>. {in Ukrainian}.
9. Silnyk, O. (2022). Tendentsii rozplanuvannia hromadskoi zabudovy u silskykh poselenniakh Zakhidnoi Ukrainy [Trends in the planning of public buildings in rural settlements of Western Ukraine]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia, (63), 318–326. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.318-326>. {in Ukrainian}.
10. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia: nauk.-tekhn. zbirnyk / vidp. red. M.M. Diomin. (2010). KNUBA, (27), 380 s. URL: <https://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/01/201127.pdf>. {in Ukrainian}.
11. Shkliar, S., & Shushliakova, O. (2023). Universalnyi dyzain yak osnova formuvannia dostupnoho arkhitekturnoho seredovyscha suchasnykh mist [Universal design as a basis for the formation of an accessible architectural environment of modern cities]. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, (82), 350–363. URL: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.82.350-363>. {in Ukrainian}.
12. Shuliak, O. (2022). Reforma mistobuduvannia: kontrol za zabudovoio v rukakh hromad [Urban planning reform: control over development in the hands of communities]. Ekonomichna pravda. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2022/12/12/694860/>. {in Ukrainian}.